

УДК 636:631.1.016

Шульський М.Г., д.е.н., професор©*Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького***ТВАРИННИЦТВО ЛЬВІВЩИНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДЕСЯТИЛІТЬ**

Проведено дослідження стану виробництва основних видів продукції тваринництва господарськими формуваннями Львівщини на протязі 1990-2010 рр. Встановлено причини, що гальмують процеси виробництва продукції та запропоновано заходи щодо їх усунення.

Ключові слова: *розвиток, тваринництво, поголів'я тварин, основні види тваринницької продукції, продуктивність тварин.*

Постановка проблеми. В системі аграрного виробництва важливе місце займає галузь тваринництва, розвиток якої характеризується цілим комплексом різноманітних показників, серед яких слід виділити: наявність поголів'я тварин, їх продуктивність та валове виробництво продукції. Інформація про розвиток тваринницьких галузей не є постійною, вона динамічно змінюється під впливом різних факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Особливо відчутні зміни відбулись в результаті проведених аграрних реформ у кінці ХХ і на початку ХХІ століть. Час, що минув за період аграрних реформувань, дозволяє оцінити наслідки перетворень. При цьому важливо співставити показники стану розвитку галузі до її реформування, в період реформування і після нього. Отже, суть постановки проблеми полягає в тому, щоб провести дослідження даної галузі за вказані періоди і на основі одержаних результатів виявити певні тенденції функціонування тваринництва та обґрунтувати подальший розвиток цієї галузі в умовах Львівської області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження функціонування аграрного виробництва взагалі і в розрізі окремих галузей проводили ціла плеяда вітчизняних вчених економістів-аграрників. Серед них вагомий внесок внесли такі вчені, як: П.С. Березівський, Н. Добрянська, О.В. Мазуренко, С.П. Азізов, О.Ю. Біленький, М.К. Пархомець, С.А. Дусановський [1-7] та інші.

Проте тваринництво, як інші галузі сільськогосподарського виробництва, не є застиглою формою матеріального виробництва, а воно постійно піддається змінами під впливом різноманітних чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Все це в комплексі спричиняє як позитивний так і негативний вплив на його стан. Ці процеси і наслідки їх здійснення необхідно всебічно досліджувати, з акцентуванням уваги на ті чи інші показники розвитку аналізуючої галузі.

Мета дослідження. Метою даної публікації є аналіз функціонування тваринницьких галузей Львівщини на протязі 1990-2010 рр. та на основі

одержаних результатів запропонувати шляхи подальшого розвитку тваринництва.

Виклад основного матеріалу. Розвиток тваринництва на протязі останнього двадцятиріччя характеризувався значними змінами, що обумовлені процесами реформування різних сфер аграрних відносин. Ці перетворення, що почалися в кінці ХХ століття, носили глобальний характер, адже було започатковано перехід від функціонування господарств соціалістичного типу (колгоспів, радгоспів, міжгосподарських підприємств і об'єднань тощо) до формування структур, як тоді вважалося, ринкового спрямування (акціонерних товариств, агрофірм, селянських спілок та інш.). В результаті саме цих перетворень відбулись істотні зміни у веденні тваринницьких галузей, які характеризувались у більшій мірі негативними наслідками, ніж позитивними результатами.

Двадцятирічний період реформування аграрного сектору економіки дає підстави для проведення всебічного дослідження наслідків цих перетворень в кожній конкретній сільськогосподарській галузі в тій чи іншій адміністративно-територіальній одиниці держави. У наших досліджень – це тваринництво у Львівській області. Основою розвитку цієї галузі, як відомо є наявність, насамперед, сільськогосподарських тварин, поголів'я яких у всіх категоріях господарств Львівщини представлено у таблиці 1. Наведені дані показують,

Таблиця 1

Наявність поголів'я сільськогосподарських тварин і птиці у всіх категоріях господарств Львівської області на кінець року, тис. голів*.

Види тварин	1990 р.	2000 р.	2000 р. у % до 1990р.	2005 р.	2010 р.	2010 р. у % до	
						1990 р.	2000 р.
Велика рогата худоба - всього у тому числі:	1095,4	565,7	51,6	362,7	251,9	23,0	44,5
корови	404,7	336,9	83,2	235,4	161,7	40,0	48,0
у % до загального поголів'я	36,9	60,6	+23,1	64,9	64,1	+27,2	+4,2
Свині	383,8	260,8	68,0	230,2	296,3	77,2	113,6
Вівці і кози	64,0	33,5	52,3	23,5	22,6	35,3	67,5
у тому числі вівці	50,5	8,2	16,2	5,2	5,4	10,7	65,9
Птиця	10444,8	6266,8	60,0	7186,9	7961,5	76,2	127,0
Коні	47,1	66,5	141,2	61,3	50,1	106,4	75,
Кролі	153,2	221,0	114,4	227,0	246,3	127,5	111,4
Бджолосім'я	47,3	34,7	73,4	76,1	65,1	137,6	187,6

*Примітка: * тут і надалі використано матеріали статистичних щорічників Львівської області [8; 9].

що за перше десятиріччя реформування аграрних відносин (1990-2000 рр.) відбулось значне скорочення основних видів сільськогосподарських тварин і птиці, за виключення поголів'я коней і кролів, наявність яких у 2000 р. зросла в порівнянні з 1990 р. відповідно на, %: 41,2 і 14,4. У наступне десятиріччя (2000 – 2010 рр.) зміни відбулись в дещо іншому цифровому вираженні, однак закономірності майже не змінилися – відбувались процеси скорочення поголів'я наявних тварин, за виключенням свиней, птиці, кролів і бджолосімей, кількість яких у 2010 р. зросло у порівнянні з 2000 р. відповідно на, %: 13,6; 27,6; 27,0; 11,4 і 87,6. Такі зміни не істотно вплинули на загальні тенденції щодо наявності поголів'я тварин і птиці у всіх категоріях господарств Львівщини на протязі двадцятиріччя, починаючи з кінця 1990 р. і кінчаючи кінцем 2010 р.

Таблиця 2

Виробництво основних видів продукції тваринництва у всіх категоріях господарств Львівської області, тис. т.

Види продукції	1990 р.	2000 р.	2000 р. у % до 1990р.	2005 р.	2010 р.	2010 р. у % до	
						1990 р.	2000 р.
Вироблено (вирощено) худоби і птиці	262,5	104,5	39,8	125,4	150,5	57,3	144,0
Вироблено м'яса (реалізовано худоби і птиці на забій в живій вазі)	261,3	105,3	40,3	124,0	165,1	63,2	156,8
у тому числі:							
яловичина	148,4	58,5	39,4	68,5	54,9	37,0	93,8
свинина	67,2	32,6	48,5	28,7	43,2	64,3	132,5
баранина	0,9	0,3	33,3	0,5	0,4	44,4	133,5
птиця	42,7	11,5	26,9	21,6	62,0	145,2	539,1
кролятина	1,1	1,4	127,3	1,5	1,5	136,4	107,1
Молоко	1083,9	1032,0	95,2	930,4	656,2	60,5	63,6
Яйця, млн. штук	728,6	465,3	63,9	548,2	576,8	79,2	123,8
Вовна, т	123	21	17,1	14	12	9,8	57,1

При дослідженні розвитку тваринництва важливо прослідкувати, як ці зміни у поголів'ї тварин і птиці вплинули на обсяги виробництва продукції тваринництва у всіх господарських формуваннях Львівщини. Цю статистичну інформацію представлено у таблиці 2. Наведені дані показують, що перше десятиріччя реформувань аграрних відносин (1990-2000 рр.) характеризувалося значним скороченням виробництва тваринницької продукції, за виключенням м'яса кролів. Одночасно відмітимо, що виробництво кролятини не вирішує проблеми м'ясного тваринництва, адже у балансі м'яса області ця продукція складає мізерну частину. Найменший спад допущено за цей період при виробництві молока – всього на 4,8 %, при одночасному скороченні поголів'я

корів на 16,8 % (табл. 1). Різкого спаду виробництва молока вдалося уникнути за рахунок підвищення продуктивності корів.

У наступному десятиріччі (2000-2010 рр.) у Львівській області не вдалося зупинити негативні процеси зниження обсягів виробництва продукції тваринництва. І коли порівняти показники виробництва окремих видів тваринницької продукції у 2010 р. з даними за 1990 р., то спостерігаємо істотне їх зменшення, за виключенням м'яса птиці і кролів, виробництво яких збільшилось відповідно на: 45,2 і 36,4 %. Про кролівництво було сказано вище. Щодо птахівництва. Це, як відомо, є скороспіла і скоровідновлююча галузь. І за період 2000 – 2010 рр. були сконцентровані значні зусилля на відновлення в минулому добре розвинутої галузі птахівництва. При цьому більше уваги приділялося на розвитку м'ясного напрямку галузі, ніж виробництву яєць (у 1990 р. було одержано 728,6 млн. штук яєць, проти 576,8 млн. штук у 2010 р., що складало 79,2 % рівня 1990 р.)

Значно гірші справи спостерігаються у розвитку скотарства, особливо молочного його напрямку. Це обумовлено тим, що м'ясний дефіцит балансу можна поповнити за рахунок розвитку інших галузей тваринництва (птахівництва, свинарства та ін.), однак виробництво молока забезпечується виключно наявністю корів, поголів'я яких значно зменшилось (у 2010 р. їх кількість становила 40,0 % рівня 1990 р. і 48,% - рівня 2000 р.). Вирощення тварин молочного стада – справа досить копітка і відносно довготривала. І тому уже в сьогоденних умовах необхідно здійснювати інтенсивні кроки щодо відновлення скотарства взагалі і його найбільш продуктивної складової – молочного скотарства зокрема.

У виробництві продукції тваринництва визначальну роль, одночасно з наявністю тварин, відіграють земельні угіддя, використання яких людиною забезпечує надходження кормів для життєдіяльності тварин. До речі нагадати, що до процесів одомашнення тварин людиною, тваринний світ розвивався майже без участі людини. Тварини, використовуючи все те, що було на земній кулі, забезпечували самі своє існування. Розвиток світової цивілізації вніс істотні зміни в існування тварин – людина стала використовувати тварин для виробництва продукції. Проте в сьогоденних умовах ще збереглися дикі тварини, які нагадують про своє минуле сучасній людській цивілізації, яка своїм інтенсивним розвитком значно звужує рамки первісності природи. Однак зауважимо, що ця тема хоча і наближена до нашого дослідження, однак опосередковано. Із-за цих обставин ми тільки згадали минуле, щоб його не забувати і постійно про нього пам'ятати. А тепер повернемося до суті нашого дослідження.

Використання земельних угідь для ведення тваринництва характеризується цілим комплексом різноманітних показників, важливе значення серед яких має вихід окремих видів тваринницької продукції в розрахунку на 100 га відповідних земельних угідь (табл.3). Наведені дані показують, що ці показники значно зменшились при порівнянні 2000 р. з 1990 р. (за виключенням виробництва молока) і 2010 р. з 1990 р. за всіма видами

продукції тваринництва допущені істотні зменшення. З іншого боку, співставляючи показники останнього десятиріччя (2010 р. з 2000 р.) спостерігається збільшення виробництва продуктів тваринництва в розрахунку на 100 га відповідних земельних угідь, за винятком виробництва молока і вовни. Отже, ці дані показують, що хоча у 2010 р. не досягнуто рівня 1990 р., однак, порівнюючи їх значення із даними 2000 р., можна стверджувати, що у розвитку тваринництва Львівщини намітилися позитивні тенденції щодо нарощування темпів збільшення виробництва продукції цієї галузі.

Щодо продуктивності окремих видів тварин. Фактично в статистичних щорічниках Львівської області наведено такі показники, а саме: середньорічний надій молока на корову (у 1990 р. становив 2704 кг., а в 2010 р. 3861 кг., що

Таблиця 3

Виробництво господарствами Львівщини продуктів тваринництва у розрахунку на 100 гектарів відповідних земельних угідь, ц

Види продукції	1990р.	2000р.	2000 р. у % до 1990 р.	2005р.	2010 р.	2010 р. у % до	
						1990 р.	2000 р.
М'ясо*: у живій вазі	206,8	90,3	43,7	116,8	156,2	75,5	173,0
у забійній вазі	143,2	58,7	41,0	77,1	108,8	76,0	185,3
Свинина**: у живій вазі	77,7	40,7	52,4	39,2	59,0	75,9	145,0
у забійній вазі	58,2	29,1	50,0	28,6	43,0	73,9	147,8
Молоко*	858,1	885,2	103,1	876,4	620,6	72,3	70,1
Яйця***, тис. штук	238,0	163,4	68,7	213,3	213,8	89,8	130,8
Вовна*, кг.	9,7	1,8	18,6	1,3	1,1	11,3	61,1

Примітки: * в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь;

** в розрахунку на 100 га ріллі;

*** в розрахунку на 100 га зернових.

більше на 42,8%) і середньорічний настриг вовни від однієї вівці (у 1990 р. і 2010р. становив 2,1 кг.). Всі інші показники продуктивності різних видів тварин по всіх категоріях господарств відсутні. Лише дещо наведено за результатами діяльності тільки сільськогосподарських підприємств. Це, зокрема, середньорічна несучість курей - несучок та приплід у розрахунку на 100 маток. На наше переконання бажано було б навести показники продуктивності тварин у цілому по тваринництву Львівщини, а саме: середньодобові прирости великої рогатої худоби, свиней, овець; середньорічна несучість курей-несучок; вихід приплоду на 100 маток тощо. Отже, необхідно вносити відповідні зміни у збір статистичними органами певної цифрової інформації.

Висновки: На основі проведеного дослідження встановлено, що об'єми виробництва основних видів продукції тваринництва як в абсолютних, так і у відносних показниках у 2010 р. не досягнуто їх рівня 1990 р. Основними причинами такого стану є значне зменшення поголів'я сільськогосподарських тварин та ще порівняно низький рівень їх продуктивного використання. Саме на ці чинники слід звертати особливу увагу щодо розвитку тваринницьких галузей як у сучасних умовах, так і на перспективу.

Література

1. Березівський П. С. Відродження галузі скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області: оцінка, проблеми, прогнози / П. С. Березівський // Економіка АПК. – 2010. – №2. – С. 15-20.
2. Добрянська Н. Галузь тваринництва: проблеми розвитку та шляхи їх вирішення / Н. Добрянська // Вісник Львівського національного університету: Економіка АПК. – 2010. №17(2). – С. 404-408.
3. Мазуренко О.В. Тенденції розвитку тваринництва України / О.В. Мазуренко // Економіка АПК. – 2011. – №8. – С. 16-21.
4. Азізов С. П. Деякі питання організації та підвищення ефективності тваринництва / С.П. Азізов // Економіка АПК. – 2011. – №4 – С. 12-15.
5. Біленький О.Ю. Виробництво продукції тваринництва в країнах - членах СНД / О.Ю. Біленький / Економіка АПК. – 2011. - №3 –С. 142-145.
6. Пархомець М. К. Економічний механізм молока продуктивного підкомплексу АПК Західного регіону України / М.К. Пархомець. – Тернопіль: Екон. думка, Ерудит, 2002. – 325 с.
7. Дусановський С.П. Агропромисловий комплекс України у ринкових умовах / С. П. Дусановський. – Тернопіль, 2009. – 176 с.
8. Сільське господарство Львівщини у 2005 році. Статистичний збірник / За ред. С. Матковського. – Львів, 2006. – 157 с.
9. Статистичний збірник “Сільське господарство Львівщини” / За ред. С.О. Матковського. – Львів, 2011. – 174 с.

Summary

Shulsky M.G., Doctor of Economic Sciences, professor,
*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology named
after S.Z. Gzhytskyj*

ANIMAL LVIV THROUGH THE PRISM OF DECADES

A study of production of main livestock farm units of Lviv during the 1990-2010 biennium of the causes that hinder the processes of production and proposed measures to address them.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.